

TITEL

1 BEDACHT DOOR

Twan Robben

Docent Nederlands Kandinsky College Nijmegen

2 HOE KWAM IK OP HET IDEE?

Voor TIC kreeg ik het idee om een project te gaan ontwikkelen voor de lessen Nederlands waarin leerlingen aan hun talige kennis en vaardigheden kunnen werken vanuit het perspectief van het door hen gekozen profiel. Leerlingen moeten in zo'n project in ieder geval aan de slag met vaardigheden en kennis die specifiek zijn voor het wetenschappelijke studie- en beroepenveld waarvoor zij binnen hun profiel worden opgeleid.

Bij aanvang van het TIC-traject wist ik nog niet precies hoe zo'n project eruit zou kunnen zien, maar het leek me interessant en van belang over de kaders en invulling van dergelijke profielspecifieke projecten na te denken, omdat het de mogelijkheid bood andersoortige onderwerpen (die bv. meer raakvlakken met de gamma- en bètavakken zouden kunnen hebben, of die een probleem beschrijven dat een interdisciplinaire benadering verdient) te gebruiken. Daarnaast ervoer ik het als een gemis dat leerlingen in het vak Nederlands zelden hun taalvaardigheid kunnen ontwikkelen aan de hand van behoeftes en interesses die nauw aansluiten bij hun profiel. Het leek me dat leerlingen hun taalvaardigheden en hun kennis over taal beter, diepgaander en gemotiveerder zouden kunnen gaan ontwikkelen als daar wel meer aandacht voor komt.

Het denkproces heeft uiteindelijk een behoorlijk uitgewerkt concept van een profielspecifiekproject opgeleverd. Daarin wordt van de leerlingen gevraagd een bijdrage te leveren aan een forumdiscussie op een symposium. Deze deelname dienen zij met diverse deelopdrachten waarin lees- en schrijfvaardigheid aan de orde komen, voor te bereiden.

Ik won kennis in en vond inspiratie via literatuuronderzoek. Ik richtte me daarbij op teksten waarin de vereiste taalvaardigheid van leerlingen in verschillende

<https://didactieknederlands.nl>

schoolvakken werd besproken. Daarnaast heb ik veel schoolcollega's bevroegd op wat zij wensten van de taalvaardigheid van hun leerlingen.

3 SCENARIO VOOR

Dit idee is ontwikkeld voor leerlingen van vwo-bovenbouw. Zowel de inhoud als de te ontwikkelen vaardigheden in deze projecten zijn voor alle leerlingen voor een groot deel aan hun profiel gerelateerd.

4 TYPISCH VWO

Dit idee krijgt op de eerste plaats een vwo-bovenbouw-dimensie door de keuze van de teksten die authentiek zijn en in veel gevallen werkelijk in een wetenschappelijke context gebruikt worden.

Op de tweede plaats worden taalvaardigheden binnen dit project ontwikkeld aan de hand van criteria en conventies die leven bij vwo-bovenbouwcollega's van andere vakken/disciplines dan Nederlands. Verderop in de beschrijving van het ontwerpstappenplan zal verduidelijkt worden hoe deze schoolcollega's een rol hebben gespeeld bij de ontwikkeling en uitwerkingen van conceptopdrachten.

5 DOELEN

1. Leerlingen leren de taalconventies kennen en ontwikkelen die behoren bij de studie en het werkveld waarin ze zich later vermoedelijk zullen bewegen. Leerlingen raken bijvoorbeeld bekend met de regels van onderzoeksverslaglegging.
2. Leerlingen ervaren dat een interdisciplinaire benadering van de fenomenen in deze wereld noodzakelijk is om tot zinvolle inzichten te komen; leerlingen leren daarbij verschillen in taalgebruik en invalshoeken kennen en begrijpen; leerlingen weten uiteindelijk eigen specialistische kennis en kunde om te zetten in taalhandelingen die te begrijpen zijn voor een breed publiek.
3. Beschreven lesideeën dragen door de samenwerking met schoolcollega's bij aan de ontwikkeling van een praktisch taalbeleid.
4. Leerlingen maken kennis met de taalconventies van de wetenschapswereld die aansluit bij hun profiel. Ze krijgen antwoorden op vragen als: waaraan dient mijn taal te voldoen wanneer ik (een slot van) wetenschappelijk artikel schrijf, hoe krijg ik grip en overzicht op de inhoud van een wetenschappelijk artikel?

5. Leerlingen ontwikkelen manieren om hun eigen expertise en specialisme overtuigend in te brengen in een forumdiscussie waaraan ook specialisten op een ander terrein deelnemen.

6 BESCHRIJVING

Leerlingen doen in dit project vaardigheden en kennis op als wetenschappelijk onderzoeker. Zij zijn in die hoedanigheid uitgenodigd voor een symposium om daar een complex probleem waar een interdisciplinaire benadering voor nodig is op te lossen. Leerlingen moeten de binnen dit project verkregen specialistische kennis op het symposium begrijpelijk overbrengen tijdens een forumdiscussie waarvan de leden een zeer verschillende achtergrond en specialisatie bezitten. Vervolgens dienen de leerlingen in dit panel een bijdrage te leveren aan het formuleren van een richting voor een oplossing.

In het project werken leerlingen met authentiek wetenschappelijke artikelen die aansluiten bij de profielen die zij gekozen hebben. De taal en de opbouw van dergelijke teksten leren ze kennen. Ook oefenen zich in de schrijfstijl die passend is binnen dit genre.

Nu volgen de vier ontwerpstappen die ik ontwikkeld en genomen heb bij het bedenken van dit project. Ik beschrijf steeds eerst de algemene kaders en ideeën achter een stap (waardoor het in de toekomst mogelijk eenvoudiger is meer van dit soort projecten te gaan ontwikkelen) en daarna volgt een praktische uitwerking; aan de hand van het profielspecifieke project over de wolf in Nederland vindt dan een concretisering plaats.

6.1 *Ontwerpstep 1: naar een goed onderwerp*

Het is aan te bevelen een onderwerp voor het project te gebruiken waarbij een interdisciplinaire benadering wat toevoegt. Er zijn inmiddels talloze studies en beroepen waarin zulk meervoudig perspectief van belang is. Daar kan veel inspiratie gevonden worden. Denk aan *Natural and Social Sciences*, *Future Planet Studies*, Natuurwetenschap en Innovatiemanagement, Dier-mensstudie.

Geconcretiseerd vanuit de casus 'De komst van de wolf naar Nederland'.

Onderwerp: de gevolgen van de komst van de wolf in Nederland.

Zeer geschikt onderwerp, omdat

- het zowel vanuit alfa-, bèta- als gammaperspectief besproken kan worden,
- er een probleem in te herkennen is dat nog niet eenduidig te benoemen /geen eenduidige oplossing kent.

6.2 Ontwerpstap 2: naar een leesvaardigheidsopdracht.

In de eerste opdracht oriënteren leerlingen zich op een onderwerp en vraagstelling door het lezen en begrijpen van enige, zorgvuldig geselecteerde teksten. Deze leesopdracht 1 is verder bedoeld als een zaak van Bildung; een gezamenlijke start om een intellectueel ijkpunt te hebben waar je bij de uitvoering van het gehele project voordeel van hebt (bv. in het creëren van samenhang, bronnen, ideeën en feiten die bekend verondersteld kunnen worden, etc.). Deze leesopdracht 1 heeft een volgende opbouw:

1. Bekendmaken van een denkvraag die samenhang creëert tussen de leeservaringen in deze opdracht.
2. Klassikaal lezen van een (historisch) literair werk waarvan de verhaalstof een antwoord kan geven op de denkvraag.
3. Individueel lezen leerlingen vervolgens een verzameling teksten. De leerlingen krijgen de opdracht met gegevens uit de tekst en hun eigen voorkennis een antwoord te formuleren op de denkvraag die bij a. bekend is gemaakt.

Voorstel criteria voor de op te nemen teksten

- Een deel van de teksten dient leerlingen uit te dagen om tijdens het lezen profiel- gerelateerde kennis in te brengen.
- Verder dienen teksten een pittig niveau te hebben waarin een interdisciplinair perspectief op het onderwerp wordt geboden.
- Het strekt tot de aanbeveling in de verzameling ook literaire teksten op te nemen. Het liefst ook historische letterkundige teksten waarin bijv. relatie wetenschap en kunst centraal staan, of aan de hand waarvan de thematiek van de context besproken kan worden.

Geconcretiseerd vanuit de casus. 'De komst van de wolf naar Nederland'

1. Bekendmaking denkvraag: hoe kan de verhouding tussen dieren en mensen minder problematisch worden?
2. Klassikaal lezen van delen uit een literair boek waarin dieren een hoofdrol spelen. Leerlingen reflecteren daarna op de dier-mensverhouding door de eeuwen heen). De volgende literatuur lijkt bruikbaar voor dit onderdeel: 'Reinaert de Vos' (met de focus op Isengrin en Haersinde) of fabels, legendes, parabels en sprookjes waarin wolven een rol spelen, ook een dierenverhaal uit het oeuvre van Koolhaas is te gebruiken, of een boek als 'Foon' van Marente de Moor.
3. Leerlingen lezen en interpreteren zelfstandig de volgende teksten (of krijgen een aantal van deze teksten toebedeeld):

Uit 'Diermens. De band tussen ons en andere dieren' (Reesink, 2021)

- h2 'Dieren in de filosofie'
- h9 'Dieren in de samenleving'

Uit 'De kinderen van de nacht. Over wolven en mensen' (Van der Meulen, 2012)

- h4 'confrontaties'
- h7 'canis sapiens'

Uit 'Onder dieren. Voor een diervriendelijke wereld' (Lemaire, 2017)

- h 14 'een vleugje wildheid'

Uit 'Dierentalen' (Meijer, 2016)

- h6 'Metacommunicatie: van spel tot rechtvaardigheid'
- h7 'We moeten met dieren in gesprek'

Na het lezen van deze teksten dienen leerlingen een antwoord te vinden op de denkvraag.

4. Leerlingen bespreken in groepen het antwoord op de denkvraag. Ze maken hierbij gebruik van de inhoud van de teksten. Ze leggen de uitkomsten van de discussie vast en maken duidelijk in welke richting zij een antwoord op de vraag zien.

Opmerking. Voor het conceptontwerp van deze leesopdracht is nu gekozen voor een inleiding die wat meer literair, politiek en filosofisch is. Er lijken zeker ook mogelijkheden om een andere inleidende leesopdracht te ontwikkelen waarin meer wetenschapsgeschiedenis een rol speelt. Inspiratie en bronnen voor een dergelijke invalshoek is in onderstaande literatuur te vinden. Enige bronnen die hierbij zouden kunnen helpen:

Bainbridge, D. (2021). *De ontdekking van het dierenrijk. De kunst van de classificatie*. Davidsfonds Uitgeverij.

Jongstra, A. (2020). *Ecologieën. Een album der natuur*. AfdH Uitgeverij.

Mulder, H. (2021). *De ontdekking van de natuur*. Uitgeverij Terra.

6.3 Ontwerpstap 3: naar een geïntegreerde lees- en schrijfoopdracht.

In deze ontwerpstap wordt de tweede opdracht voorbereid. Leerlingen worden daarin uitgedaagd oplossingen te bedenken voor een complex probleem. Leerlingen bedenken deze oplossingen vanuit het specialisme en vaardigheden die passen bij hun profiel. Deze opdracht 2 kent een volgende opbouw:

1. Leerlingen krijgen een concreet uitgewerkte versie van de volgende opdracht te lezen:

Je bent vanwege je zeer specialistische expertise gevraagd om deel te nemen aan symposium. Ter voorbereiding van dit symposium krijg je de opdracht een onderzoeksrapportage te schrijven waarin je vanuit jouw specialistisch perspectief de vraagstelling van het symposium onderzoekt. De vraagstelling voor het symposium is [...] *door de cent zelf in te vullen*

2. Leerlingen krijgen daarna, afhankelijk van hun profiel, een onderzoeksvraag toebedeeld.
3. Leerlingen krijgen vervolgens een onderzoeksartikel te lezen dat representatief is voor hun vakgebied. De opbouw en kwaliteit van de stijl en inhoud zullen zij te expliciteren. Binnen deze reflecties komt uiteindelijk de nadruk te liggen op de opbouw, stijl en kwaliteit van de paragrafen 'conclusie'.

Ad. 3 Bij de ontwikkeling van dit idee was het voor mij eenvoudig deze anker teksten te verzamelen bij mijn collega's en een bij onze school betrokken vakdidacticus biologie.

4. Leerlingen krijgen nu een deel van een onderzoeksrapportage te lezen dat relevant is voor de opdracht die zij kregen voor het symposium. Zij beelden zich in dat zij deze tekstdelen geschreven hebben. Zij moeten van deze tekst

daarna zowel de grote lijn als de details begrijpen. In deze onderzoeksrapportage is de paragraaf 'conclusie' nog niet geschreven. Aan de leerlingen de taak om deze paragraaf te gaan schrijven volgens passende taalconventies.

Ad. 4 Er is gekozen om leerlingen niet een hele tekst te laten schrijven, maar slechts een onderdeel daarvan. De reden hiervoor is dat uit gesprekken met collega's, maar ook uit de literatuur (Bondt, J. & Feddema, M. & Telgte, ter, T., 2012) blijkt dat juist op detailniveau stijl en redeneren te ontwikkelen valt. Leerlingen kunnen veel meer leerwinst boeken wanneer zij een korte tekst een aantal keren herschrijven. Verder valt op in de literatuur over schooltaal bij de exacte vakken dat taaltraining vaak gaat over het lezen en beantwoorden van examenopdrachten. Het lijkt mij dat taalvaardigheid beter ontwikkeld kan worden in de omgang functionelere genres en werkvormen die voor leerlingen betekenisvoller overkomen.

Ad. 4 Bij iedere uitvoering van deze opdracht wordt het vermoedelijk makkelijker om leerlingen de stijlconventies en redeneerkwaliteit die voor ieder vak zo nauwkeurige voorschriften kent, aan te leren/inzichtelijk te maken. Nu is het mij, als docent Nederlands, echter nog niet precies duidelijk hoe die redeneer- en stijl-kwaliteit eruit moet zien en welke stappen leerlingen dienen te zetten. Maar met goede reflecties, samen met vakcollega's uit andere secties, op de eerste resultaten zal deze kennis en kunde steeds concreter worden waardoor deze ook eenvoudiger over te dragen zal zijn bij volgende edities van het project. Ik ga ervanuit dat er didactische tussenvormen voor deze opdracht zullen ontstaan; dat leerlingen dus de eerste keer dat ze in aanraking komen met deze werkvorm met net wat meer aanwijzingen vooraf in opbouw, stijl en inhoud de paragraaf – conclusie- gaan schrijven bijvoorbeeld.

Geconcretiseerd vanuit de casus 'De komst van de wolf naar Nederland'.

Hoofdvraag: wat betekent de komst van de wolf voor de Nederlandse samenleving?

Deelvragen vanuit profielen geformuleerd:

NT-biologie: Wat is het gedrag van wolven die dichtbij een door mensen bewoonde samenleving leven?

NT-natuurkunde/wiskunde:

Met welke apparatuur kunnen de wolven onder controle gehouden worden?
NG: Hoe om te gaan met angst voor de wolf in de samenleving?/ Welke gezondheidsrisico's zijn er als er wolven in de buurt van een door mensen bewoond gebied wonen?

EM= Wat zijn de rechten van de wolf? / Hoe gaan we de schade door de wolf vergoeden?

CM= Wat is het effect van de komst van wilde dieren op een samenleving?

4c. Opdracht: Lees het onderzoeksverslag dat behoort bij jouw profiel/vakgebied. Dit is een verslag dat door specialisten binnen dat vakgebied goed wordt bevonden. Het verslag heeft inhoudelijk niets met jouw rol op het symposium te maken. Deze opdracht heeft als doel dat je na afloop goed weet wat de regels zijn waaraan een tekst die bij het werkveld of studie van jouw profiel past, dient te voldoen.

Beschrijf

- de structurele kenmerken van dit verslag.
- de inhoudelijke kenmerken van dit verslag.
- de stijl waarin dit verslag geschreven is. Wanneer je dit lastig vindt, kan het je misschien helpen om een vergelijking te maken tussen de stijl in deze tekst en een tekst die je voor Nederlands of andere vakken moest schrijven dit jaar. Kortom, je probeert weer te geven wat typerend en van belang is voor de stijl van een onderzoeksverslag in een vakgebied van jouw profiel.

4d. Opdracht: Lees de tekst waarin verslag wordt gedaan van een onderzoek naar de vraag die jou voor het symposium werd toebedeeld. Stel je voor dat je dit artikel zelf hebt geschreven. Het valt je vast op dat conclusie ontbreekt. Schrijf de conclusie in een stijl en redeneertrant die passend is bij de al geschreven delen van het artikel.

Ad.4d In principe wil ik zo'n tekst tenminste voor ieder profiel gaan ontwikkelen met steeds andere collega's die lesgeven in de verschillende profielvakken. Met een collegadocent Biologie ben ik inmiddels een (kort) verslag/rapportage schrijven waarin onderzoeksvraag een antwoord krijgt door middel van (verbeeld/geconstrueerd) ethologisch veldonderzoek (waarin het werken met ethogram en protocollen de methodiek zijn waarschijnlijk).

6.4 Ontwerpstap 4: naar een spreekopdracht (opdracht 3). Een forumdiscussie op een symposium.

Tijdens het symposium gaan de leerlingen in een groepsgesprek hun ideeën voor een breed publiek kenbaar en begrijpelijk te maken. Het uiteindelijke doel is het probleem (en oplossing daarvoor) dat centraal staat op het symposium te verkennen. De conventies van deze vorm van mondelinge taalvaardigheid zijn die van de exploratieve discussie (T'Sas, 2021).

Voor de uitvoering van deze opdracht is het uiteraard aan te bevelen dat iedere groep bestaat uit leerlingen met verschillende profielen. Dat kan in de bovenbouw natuurlijk soms lastig zijn. Het afsluitende gesprek waarin leerlingen van verschillende profielen samenkomen zou als beoordelingsmoment in een toetsweek ingepland kunnen worden.

Geconcretiseerd vanuit de casus 'De komst van de wolf naar Nederland'.

Opdracht:

Je gaat deelnemen aan een forumdiscussie waarin je beschrijft wat voor (problematische) impact de komst van de wolf naar Nederland heeft. Je bespreekt ook oplossingen mochten die nodig zijn.

Hoofdvraag van het symposium is: wat betekent de komst van de wolf voor Nederland?

Je bereidt je op de volgende manier voor:

1. Zorg dat je voor het publiek en de andere deelnemers scherp voor het voetlicht kan brengen wat de belangrijke punten zijn die jouw onderzoeksverslag en jouw onderzoeksperspectief hebben opgeleverd.
2. Zorg dat je deze punten zo uitlegt dat deelnemers die geen verstand hebben van jouw specialisme en kunde deze toch goed kunnen begrijpen.

Het geschetste idee kan uiteraard in zijn totaliteit worden uitgevoerd, maar de verschillende modules kunnen ook los ingezet worden. Die modulaire benadering vergroot de bruikbaarheid voor verschillende onderwijspraktijken.

7 AANWIJZINGEN EN AANDACHTSPUNTEN VOOR DE DOCENT

Bij ontwerpstap 3 krijgen leerlingen de opdracht op wetenschappelijke teksten te reflecteren die representatief zijn voor hun profiel. Om een mooie verzameling van deze (anker)teksten te verkrijgen is het aan te raden een rondje langs de eigen schoolcollega's te maken. Dat hoeft niet veel tijd te kosten (als je het bijvoorbeeld plant in een teamvergadering) en het levert veel kennis op van de taalconventies die er binnen andere vakken gehanteerd worden. Bij mij op school leverde dit in korte tijd prachtige, originele teksten op die ik als docent Nederlands anders nooit zo snel gevonden had.

Sowieso lijkt het een goede, misschien wel noodzakelijke, aanvulling om ook voor het evalueren van taalproducten en -handelingen van leerlingen binnen dit project een samenwerking met de collega's uit andere vakken dan Nederlands aan te gaan.

LITERATUURLIJST

- Lemaire, T. (2017). *Onder dieren. Voor een diervriendelijke wereld*. Ambo/Anthos.
 Meijer, E. (2016). *Dierentalen*. Isww Uitgevers
 Meulen, van der, D. (2012). *De kinderen van de nacht. Over wolven en mensen*. Querido.
 Reesink, M. (2021). *Dier en Mens. De band tussen mensen en dieren*. Boom uitgevers Amsterdam.
 T'Sas, J. (2021). *Exploratief spreken versterkt het leren in groepen*. In *WODN Werkgroep Onderzoek Didactiek Nederlands (Ed.), Handboek Didactiek Nederlands. Levende Talen*. Geraadpleegd (12-09-2021) via [<https://didactieknederlands.nl/handboek/2021/05/exploratief-spreken-versterkt-het-leren-in-groepen/>]

BRONNEN VOOR TAAL IN DE EXACTE VAKKEN

- Bondt, J. & Feddema, M. & Telgte, ter, T. (2012). 'Taal in het biologieonderwijs: 'Ik zit hier toch zeker niet bij Nederlands!'
- Eerde, van, H. (...). 'Rekenen, Wiskunde en taal: een didactisch duo.'
- Visser, T. & Ornée, G. (2018) Een goed geformuleerd, juist antwoord bij scheikunde en biologie, Deel 1: Analyseren. NVOX, (5), 238-239.
- Visser, T & Ornée, G. (2018) Een goed geformuleerd, juist antwoord bij scheikunde en biologie, Deel 2: Uitleggen. NVOX, (6), 294-295.
- Visser, T & Ornée, G. (2018) Een goed geformuleerd, juist antwoord bij scheikunde en biologie, Deel 3: formuleren. NVOX, (6), 350-351.